

ПУБЛІКАЦІЇ

Ібн Фадлан про поховальні вірування та обряди східних слов'ян

Ірина МАРТИНЯК

Середньовічні арабські письменники та мандрівники неодноразово описували дохристиянські звичаї та поховальні обряди слов'ян. Вони або самі мали можливість спостерігати їх під час своїх торговельних чи інших мандрівок теренами Середньої та Східної Європи, або ж черпали інформацію про це з розповідей, описів арабських мандрівників та купців, а подекуди навіть і зі слов'янських джерел. Ці відомості відзначаються правдивістю та багатством подробиць, а їх фактологічну цінність посилює те, що вони датовані IX і X ст. і стосуються ранньої доби життя слов'ян.

Не всі арабські джерела, які стосуються слов'янських поховальних обрядів, мають оригінальний характер. Значна їх частка – це перекази та компендіуми старіших текстів, які налічують кількасот років.

Золоте століття арабської літератури (X століття) принесло нам цілу низку описів подорожей. Серед них надзвичайно цінним джерелом для пізнання життя слов'ян тогочасної Східної Європи, її історії, географії й етнографії є “Доповідь” (трапляються також назви “Книга”, “Записка”) Ібн Фадлана. Її найбільшою цінністю є те, що вона стала результатом безпосередніх спостережень автора, який, маючи правничо-геологічну освіту, цікавився правом, звичаями, віруваннями, обрядами, а також суспільною організацією описаних народів. Він ілюстрував свої спостереження численними прикладами побачених подій. Важливим для наукових досліджень є той факт, що “Доповідь” Ібн Фадлана подана у хронологічній послідовності, за винятком кількох тем, про які автор знав раніше [4, с. 290].

“Книга” Ібн Фадлана містить інформацію про вірування і звичаї русів (у цьому випадку східних слов'ян), серед яких трапляються відомості про скандинавські та фінські народи [13, с.107]. Ця писемна пам'ятка не дійшла до нашого часу в оригіналі. Уперше її опублікував 1823 р. німецький вчений Х. Д. Френ, який здійснив переклад фрагментів, поданих в арабському географічному словнику Якута (початок VIII ст.) [8]. Рівно сто років по тому турецький вчений Ахмет-закі Валіді Тоган знайшов у бібліотеці іранського міста Мешхед унікальний рукопис, який був датований XIII ст. Він налічував 420 сторінок і, окрім книги Ібн Фадлана, містив багато інших географічних трактатів [15].

Про життя Ахмеда Ібн Фадлана знаємо мало. Відомо лише те, що він про себе пише на сторінках доповіді з подорожі, яку здійснив сам і яку називає “Кітаб” – “Книга”. Знаємо також, що вчений був вільновідпущеником. На підставі цього факту, а також генеалогії В. Бартольд зробив висновок, що Ібн Фадлан не був родовитим арабом. Ібн Фадлан був послом Багдадського халіфа аль-Муктадіра до короля волзьких булгар [1, с. 311–312].

Одинадцятого дня місяця сафар 309 р. гіджри, тобто в четвер, 21 червня 921 року, посольство халіфа Муктадіра, на чолі якого був євнуч Сусан ар-Расі, покинуло Багдад і пішло в напрямку до ар-Рай, а потім до Бухари, де його членів прийняв саманідський священик Наср II ібн Ахмад, а потім посольство попрямувало до Хорезму. 4 березня 922 р. воно покинуло аль-Джурджанію. Через територію турків огузів, печенігів і башкирів після 11 місяців подорожі 12 травня 922 року посольство врешті потрапило до столиці короля волзьких булгар [2, с. 83]. Його представники привезли лист до їхнього володаря від халіфа аль-Муктадіра і мали два завдання: виразити політичну підтримку та надати грошову допомогу на будову фортеці проти хозарів, вплив яких сягав аж до басейну Волги і нижньої Ками, та посилити вплив ісламу в Волзькій Булгарії, яка у той час під пануванням хозарів, сповідників юдаїзму, була лише частково зісламізована. Це все разом мало призвести до послаблення хозарської держави, що було б корисно як для волзьких булгар, так і для халіфату.

Роль Ібн Фадлана в посольстві, ймовірно, була значною, бо халіф доручив йому найважливішу функцію, а саме: прочитати офіційний лист від аль-Муктадіра до "короля ас-сакаліба", володаря булгар, а також вручити дари королю і його оточенню. Окрім того, Ібн Фадлан мав охороняти факігів (учених-правників) і муаллімів (учителів), які супроводжували посольство [10, с. 37].

Після кількомісячного перебування у Волзькій Булгарії, правдоподібно у вересні 922 р., посольство вирушило до Багдада. Про його дорогу назад невідомо нічого, бо рукопис "Кітаб" закінчується відомостями про державу хозарів, які Ібн Фадлан отримав у Булгарії. Щоправда, як підкреслює Якут у Муджам аль-Бульдан, "Книга" містила історію посольства аж до моменту його повернення до Багдада. Але ані Муджам аль-Бульдан Якута, який у географічному словнику цитує великі фрагменти із "Кітаб", яку зрештою називає "Рісаль" (послання), ані рукопис, віднайдений у Мешхеді, що містить повнішу версію "Кітаб", не подають жодних даних про дорогу посольства назад до Багдада та про результати тої релігійно-політичної місії [10, с. 37].

До нині науковці сперечаються про ідентичність народів, до яких доїхав арабський учений. Так, Монтгомері подає, що описувані у "Книзі" народи ідентифіковані вікінгами або русами. Серед скандинавських учених побутує твердження, що Ібн Фадлан у праці "Кітаб" описав східних скандинавів. Дослідження описаного народу ведуть дотепер [14].

Під час свого перебування над берегами Волги в околицях сьогоднішньої Казані Ібн Фадлан був свідком поховальних урочистостей одного знатного руса, які дуже докладно описав. Переклад цього фрагменту подаємо після статті.

Опис обряду поховання із книги Ібн Фадлана, без сумніву, належить до найкращих і найбільш реалістичних фрагментів його праці. Крім того, це найкращий і найдокладніший опис подібних звичаїв дохристиянських народів Східної Європи, який нам відомий. Якщо іншу інформацію у своїй "Книзі" Ібн Фадлан передає не з власних спостережень, тому не вдається до деталей, то у цьому випадку він сам здійснює подорож, щоб на власні очі побачити поховальний обряд. Його опис поховання руса опирається на безпосередньому спогляданні і є деталізованим, при цьому ж сугестивний і чіткий. Видно, що побачене справило велике враження на Ібн Фадлана. Зазначимо, що автор зберігає об'єктивність, хоча є мусульманином, майже не висловлює критичних зауважень, не проявляє ворожості стосовно чужої йому культури. Це найкраще ілюструє той факт, що Ібн Фадлан цитує висловлювання одного з русів, який негативно оцінює поховальні звичаї мусульман і цим аргументує вищість обряду народу. У такий спосіб Ібн Фадлан не лише переказує, що сам бачив, але як репортер наводить також думки представників чужих народів [9, с. 33].

Дослідники висловлювали припущення, що ті давні відомості містить не лише опис поховання, але також і опис "одруження покійного", звичаю, який до сьогодні зберігся в залишковому вигляді у багатьох слов'янських народів. Він існував на основі уявлень і переконань, що лише одруження робить людину повновартісним членом суспільства і на землі, і в потойбічному житті, яке є лише копією земного. Якщо хтось не встиг здійснити цього обряду за життя, то мусить зробити це після смерті. Таким чином, поховання померлих у безшлюбному стані поєднане з їхнім весіллям. Тому в описі Ібн Фадлана численні моменти нагадують весільний обряд. Польський сходознавець Т. Левицький подає три його найважливіші ознаки [11, с. 228]:

1. Усі 10 днів, які відділяли смерть Руса від його поховання (спалювання на стосі), тривала урочистість, яка мала ознаки весілля. Вона досягла кульмінаційного характеру в день поховання. У зв'язку з оргіями, які описав Ібн Фадлан, варто тут згадати, що ще донедавна в деяких слов'янських країнах (Русь, Сербія) з весіллям поєднували забави, які переходили в оргії.
2. Наступним доказом того, що маємо справу з весіллям, є поведінка дівчини упродовж цих десяти днів. У цей час вона щоденно пила, співала, була весела та задоволена. Така поведінка могла бути зрозумілою лише в тому випадку, якби тут йшлося про поведінку дівчини в період від заручин до шлюбу під час автентичних весільних урочистостей.
3. Перед кульмінаційним моментом весільної урочистості, тобто перед покладенням невідьничі біля тіла її померлого пана, що, без сумніву, символізувало з'ягання в автентичному обряді шлюбу, дівчина мала статеві стосунки у спосіб, стисло окреслений ритуалом, із шістьма рідними чи друзями померлого. Виглядає, що вони символізували дружбів, які мали великі права у стосунках до нареченої. Так, у деяких регіонах України, Сербії та Чорногорії дружба під час весілля мав право першої ночі з молодою [6, с. 260].

Окремі відомості про одруження покійного з живою дівчиною побутують у залишкових фрагментах і до сьогодні. Так, дотепер подібний звичай зберігся у селі Тихе в Підхалю (Польща), де померлого неодруженого одягають як на весілля, а труну несуть не чоловіки, а молоді дівчата. Учасників поховання називають друзями, друзями, а всі разом – дружиною [11, с. 228].

Із подальших фрагментів Книги Ібн Фадлана можна зробити висновок, що поховання, яке він спостерігав, мало двоступеневий і біритуальний характер. Його ступеневість пов'язана із двома почерговими похованнями, з яких перше полягало на покладенні неспаленого тіла в землю, до гробу, де померлому давали їжу, напої та лютню. Згідно з відомостями, які подано про поховання знатних русів в "Анонімній реляції", такий гріб за конструкцією нагадував дім. У ньому тіло перебувало десять днів. Другим етапом поховання було його спалення [16, с. 203].

Біртуалізм поховання полягав у тому, що покійника спалювали не на звичайному вогнищі, а на кораблі, обкладеному дровами. У випадку, який описав Ібн Фадлан, йшлося ймовірно, як це мало місце в давніх скандинавів і фінів, про поєднання двох ритуалів: слов'янського – через спаління тіла на стосі, і чужого – через поховання тіла в човні. Ознаки біртуалізму можна спостерігати і в обряді вбивання дівчини: жертву пронизують мечами і задушують, тобто її вбивають одночасно у кривавий і некривавий спосіб [16, с. 210].

Цікавою у структурі поховання є роль жінки, яка вбивала молоду невідьничю. Дівчина давала згоду супроводжувати свого пана в потойбічному світі, пошлюбивши його після смерті згідно з ритуалом. Аль-Масуді вважає, що тут вирішальним є не кохання до померлого, а бажання потрапити в рай, до якого, згідно зі слов'янськими віруваннями, душа жінки може потрапити лише разом із душею чоловіка [3, с. 349].

Серед описаних поховальних звичаїв цікавими є магичні звичаї пожертвування для померлого пса (спостерігаємо це також у ранньосередньовічних німців та у ста-

рожитніх сарматів, пізніше вже у гунів, аварів і мадярів) та коня. Останній звичай підтверджений письмовими й археологічними джерелами (конячі кістки знаходять у гробах словенів, древлян, кривичів і київських полян). Звичай пожертвування померлому курки і півня зберігся донині у деяких слов'янських народів. Наприклад, у сербів померлому до гробу кладуть живу курку чи півня, у словаків під час поховання ріжуть курку чи півня.

Нетипові магічні звичаї були пов'язані з моментом підпалювання вогнища, на якому мав спалахнути руський вельможа. Згідно з особистими спостереженнями Ібн Фадлана, це мав зробити найближчий родич померлого, який голим наближався до багаття. Підходив він спиною і тримав у руці запалений факел. Долоною другої руки закривав собі відхідник, щоб вберегтися від вторгнення в нього якоїсь злої сили чи злого духа. Зазначимо, що практики, які полягали в оголенні при виконанні магічних ритуалів, не є чужими також і сьогодні для слов'янських знахарів і чарівників [12, с.337].

Цікавим є згаданий в арабському джерелі звичай, коли жінка, яка була близькою до померлого, калічила себе, перш за все обличчя та руки. Подібні обряди збереглися навіть після запровадження християнства. Вони побутували, наприклад, у чехів у другій половині X ст., тобто в епоху, коли цей народ був вже християнським. Існували вони також у деяких неслов'янських народів, наприклад, і фінів та гунів. У волзьких булгар його записав Ібн Фадлан. До теперішнього часу його практикували північнокавказькі осети, нащадки сарматських аланів, які колись неподільно володіли кубанськими і надазовськими степами. Вони кидали до могили померлого змочене кров'ю волосся родичів. Дослідники вважають, що калічення тіла заміняє криваву жертву померлому [16, с. 188].

У "Книзі" Ібн Фадлана увагу привертають згадки про інші руські вірування, пов'язані з загробним життям. Так, відомості про них містяться у словах невільниці, які та проказувала, коли її підносили над одвірком. У них вона стверджувала, що бачить своїх померлих родичів і свого пана на гарному зеленому городі, арабською мовою *джанна*. Останнє слово в мусульманській релігії вживається на позначення неба й означає "притулок безгрішних". Воно відповідає слов'янському слову *рай*, яке вже в поганських слов'ян означало місце для потойбічного перебування благословених людей, так само, як і в теперішній християнській термінології. Слово *рай* – іранського походження й означає "небесне сяйво, щастя". Згідно з зібраною інформацією, Ібн Фадлан припускає, що руси вірили в існування раю. Вони уявляли собі його гарним зеленим городом, у якому перебували душі померлих. Тому під час спалювання померлого руси голосно раділи, що Бог змилювався над покійником і тепер він потрапить у рай.

Ібн Фадлан ще раз згадує про поховальні руські звичаї в іншому фрагменті. Тут він пише, що тіла вільних людей спалювали, тіла ж невольників залишали на поїдання псам і хижим птахам. Цей звичай нагадує поховальні традиції сповідників релігії Зороастра (персів), згідно з якою душа померлого на вогнищі потрапляла відразу до раю [12, с. 337].

Поряд із розповідями про країни, через які мандрівник проїжджав дорогою до Волзької Булгарії, а також людей, яких він зустрічав, Ібн Фадлан залишив один із найцікавіших і найбільш докладних описів шведських купців, з якими спілкувався біля Волги і яких називав ар-Рус. Він описав їх вигляд, вірування та звичаї, присвятивши цьому у своїй праці кілька абзаців [10, с. 39].

Інформація про спалювання тіл померлих узгоджується з тим, що знаємо про слов'янські поховальні звичаї з інших писемних джерел (європейських), а також із археологічними даними. Зрештою, цей звичай не був єдиним, бо поряд із ним деінде (особливо на Русі) також існувала традиція поховання неспаленого тіла.

Із "Книги" Ібн Фадлана довідуємося також, що у другій половині IX ст. на Русі існував звичай закопувати неспалене тіло, але він стосувався не всіх прошарків

суспільства. Очевидно, тут маємо справу із впливами традицій інших народів. Існування подібних поховальних звичаїв у сусідніх із Руссю скіфо-сарматських і турецько-монгольських народів свідчило б про впливи, які поширювалися з південного сходу.

Існування на Русі звичаю закопування неспалених тіл у великих підземних коморах, викладених товстими дошками й обладнаних дахом, підтверджують археологічні дослідження. Такі конструкції знаходимо у могилах дреговичів (одного зі східнослов'янських племен) XI-XII ст., а також у волинських, київських, полтавських і воронезьких похованнях. Велика ймовірність, що давні руси запозичили цей звичай від скіфо-сарматських народів, які ховали своїх знатних померлих у спеціальних курганах із внутрішньою конструкцією. Згідно з відомостями Геродота (V ст. до н. е.), після смерті скіфських королів викопували велику чотиристоронню яму, в яку клали померлого на постелі, після чого над гробом насипали могилу. Подібне поховання існувало у турків-огузів, які кочували у першій половині X ст. на теренах між Аральським і Каспійським морями, де колись проживали сарматські племена [11, с. 224]. Ось що про це говорить Ібн Фадлан, який перетинав край огузів: "Як помре у них чоловік, то копають для нього велику могилу, подібну до дому... Заносять його до того дому, роблять над ним дах і влаштовують над ним щось подібне до купола із глини (тобто курган)".

Подальші деталі опису поховання знатних русів стосуються широко розповсюдженого у первісних народів обдарування померлих. Його існування пояснюють тим, що згідно зі стародавніми віруваннями духи померлих людей живуть у загробному світі так само, як жили на землі. Тому вони потребують дружин, невільників, домашніх тварин, а також їжу та напоїв. Із цього погляду вони також потребували допомоги або обдарування від тих, хто залишився живим.

Окрім інформативності та точності відомостей про деталі, для "Доповіді" Ібн Фадлана характерна висока художньо-літературна якість викладу, хоча цього і не потребувало її практичне, адміністративне чи дипломатичне застосування. Ібн Фадлан не проводить стислого хронологічного поділу, але вводить читача у стан хвилювання, тривоги, напруження, які постійно нарастають, робить його живим учасником описаних подій. Вищенаведені риси і те, що Ібн Фадлан описував переважно події, а не статичні елементи, робить його "Книгу" і зразком справжнього репортерського мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартольд В. К вопросу о записке Ибн Фадлана // Бартольд В. В. Сочинения. – Москва, 1973. – Т. 8.
2. Гаркави А. Сказания мусульманских писателей о славянах и русских. – Санкт Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1870. – 308 с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 1. – 392 с.
4. Ковалевский А. Книга Ахмеда Ибн Фадлана о его путешествии на Волгу в 921 -922 гг. – Харьков, 1956. – 347 с.
5. Крачковский И. Избранные сочинения: в 6 т. – Москва-Ленинград : Изд-во АН СССР, 1957. – Т. 4. Арабская географическая литература. – 965 с.
6. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. – Москва, 1995. – Т. 1: А-Г. – 584 с.
7. Abdallah B. Słowianie w oczach średniowiecznych pisarzy arabskich / Wielokulturowość: postulat i praktyka / red. T. Slawek. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005.
8. Frühnh. Ibn Fodlañs und anderer Araber Berichteüder die Russenälterer Zeit. – Petersburg, 1823. – S. 228
9. Kowalska M. Średniowieczna arabska literatura podróżnicza. – Warszawa-Kraków : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1973. – 148 с.
10. Lewicka-Rajewska U. Arabskie opisanie Słowian. Źródła do dziejów średniowiecznej kultury. PTL. – Wrocław, 2004. – 263 s.
11. Lewicki T. Pisarze arabscy IX-XIII w. o wierzeniach religijnych wczesnośredniowiecznych słowian // Łódzkie studia etnograficzne. – Łódź, 1967. – Tom IX. – S. 333-343.

12. Lewicki T. Wczesnośredniowieczni pisarze arabscy o obrzędach pogrzebowych pogańskich Słowian. *Z otchłani wieków*, z 4/66. – Nadbitka. – S. 221-230.
13. Lewicki T. Znajomość krajów i ludów Europy u pisarzy arabskich IX i X w. // *Slavia Antiqua*. – T. XIII. – Nadbitka.
14. Montgomery J. Ibn Fadlan and the Rusiyyah. – Cambridge. – 2000. – Vol. 3. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/montgo1.pdf>
15. *Validi Togan A-Z. Ibn Fadlan's Reisebericht* // *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes*. – Leipzig, 1939. – B. 24. – № 3. – S. 39-324.
16. *Źródła arabskie do dziejów Słowiańszczyzny* / oprac. Anna Kmietowicz, Franciszek Kmietowicz, Tadeusz Lewicki. – Wrocław-Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985. – T. 3. – 214 s.

Книга Ахмеда Ібн Фадлана (фрагмент про русів із Мешхедського рукопису)

[...] Розказували мені, що вони (руси) роблять зі своїми начальниками після їх смерті такі речі, серед яких спалювання тіл є чимось найменшим. Дуже хотів бути присутнім при цьому, як врешті дійшла до мене інформація про смерть якогось знатного чоловіка серед них. Поклали його до гробу, який прикрили дахом на десять днів, поки не закінчили крою та шиття його одягу. А буває так, що коли помре бідний чоловік серед них, то готують малий човен, кладуть його до нього та спалюють. Якщо ж помре багатий, то його спадок ділять на три рівні частини. Одна з них залишається для його родини, за одну купують йому одяг, а за третю частину готують *набіз* (напій, можливо мед), який п'ють того дня, коли його рабиня сама себе вбиває і яку спалюють разом із її паном. Вони зловживають набізом, п'ють його вночі та вдень. Буває, що дехто з них помирає з келихом у руці.

Коли помирав їх начальник, то рідні померлого казали до рабинь: "Котра з вас помре разом із ним?" І одна з них казала: "Я". Тоді доручали її двом іншим рабиням, щоб ті пильнували її, куди б вона не пішла. Мили їй навіть ноги власними руками. Вони ж, родичі померлого, займалися померлим, шили для нього одяг і готували те, що було йому потрібне. Рабиня ж щоденно пила та співала, була весела і задоволена.

Коли ж настав день, у котрий мали спалити померлого разом із його рабинею, я прибув на берег ріки, на якій знаходився його корабель. Було витягнуто вже корабель на берег і підставлено під нього чотири опори з дерева *хадінк* (береза чи сосна), а навколо нього також стояло щось на зразок великих дерев'яних помостів. Потім корабель підтягували вище, аж поки він оперся на ті дрова. Тоді вони (руси) почали відходити та приходити, і говорити речі, яких я не розумів. Покійний був у своєму гробі, з якого його ще не виймали. Потім люди принесли лаву, помістили її на кораблі та прикрили кількома матрацами і подушками з візантійської парчі. Потім прибувала стара жінка, яку звали "ангелом смерті", і розстеляла на лаві постіль. Ця жінка займалася пошиттям його одягу (одягу для померлого) і його тілом. Вона також забивала рабиню. Я побачив, що це була товста відьма з понурим виглядом.

Як прибули до його гробу, то змели землю з дерева і відсунули набік те дерево. Потім витягнули померлого, одягненого в *ізар* (шматок тканини, який покривав нижню частину тіла), у якому помер той чоловік. І побачив його почорнілого від холоду. А разом із ним поклали до гробу набіз, фрукти і лютно. Витягнули це все, а в померлого нічого не змінилось, за винятком його кольору. Тоді вдягнули його в шаровари, ногавиці, чоботи, куртку та кафтан із парчі з золотими гудзиками. На голову вдягли йому соболеву шапку з парчею. Потім понесли його до каюти корабля, посадили його там на матраці та підперли подушками. Тоді принесли набіз, фрукти, запашну зелень і все це помістили біля нього. Принесли також хліб, м'ясо, цибулю та кинули це перед ним. Потім принесли пса, розрізали його на дві частини та кинули на корабель. Принесли всю його зброю та поклали біля нього.

Тоді взяли двох коней, розрізали їх мечем і кинули їх тіла на корабель. Привели дві корови і також, їх розрізавши, кинули на корабель. Потім принесли півня та курку, зарізали їх і кинули на корабель. Рабиня, яка погодилась, щоб її вбили, відходила та приходила, і вступала то до одного, то до іншого помешкання родичів і приятелів померлого. Після цього господар кожного помешкання вступав із нею в інтимні стосунки та говорив: "Скажи своєму панові, що я вчинив це з любові до нього (тобто до покійника)".

Коли настав післяобідній час у п'ятницю, привели невільницю до чогось, що зробили вже перед тим, подібне до дверей брами. Вона ставила свої ноги на долоні тих людей і вступала на це обрамлення, говорячи щось своєю мовою, а потім її зняли. Тоді піднесли ще раз, і вона зробила те саме, що за першим разом. Потім її зняли і піднесли третій раз. При цьому вона зробила те саме, що два попередні рази. Тоді подали їй курку, вона відітнула їй голову і відкинула її, а вони взяли цю курку та кинули на корабель. Я запитав перекладача, що вона говорила, і він мені сказав: "Першого разу, коли вони її піднесли, вона сказала: "Оце бачу свого тата і свою маму". Другий раз: "Оце бачу, що сидять всі мої померлі рідні". За третім разом сказала: "Оце бачу свого пана, який сидить на городі, а город цей є гарним і зеленим. З ним є чоловіки і рабині, а він закликає, щоб мене привели до нього".

Тоді повели її до корабля. Вона зняла свої браслети і вручила цій жінці, яку звали "ангелом смерті", а була це та, яка мала її вбити. Потім зняла два браслети з ніг, які мала на собі, і дала їх тим двом рабиням, які їй попередньо служили. Були це доньки жінки, яку звали "ангелом смерті". Потім піднесли її на корабель, але ще не заводили до каюти. Прийшли чоловіки, які несли щити та шматки дерева. Подали їй келих набізу, вона над ним заспівала і випила його. Перекладач сказав мені, що вона цим співом попрощалась із подружками. Потім подали їй другий келих. Вона його взяла і співала якусь пісню. Стара заохочувала її, щоб вона його випила і ввійшла до каюти, в якій знаходився її пан. І я побачив, як вона захиталася. Тоді стара взяла її за голову, запхала її до каюти і зайшла разом із нею. Чоловіки почали бити деревом по списках, щоб не було чути її криків, і щоб не перелякались інші дівчата, які не хотіли би вже потім помирати разом зі своїми панами. Тоді до кабіни зайшло шість чоловіків, і всі вступали з нею в інтимний зв'язок. Потім поклали її біля її пана. Тоді двоє з них вхопили її за обидві ноги, двоє за обидві руки, а стара поклала їй на шию шнур, який розходився у два протилежні боки і дала його кінці двом іншим чоловікам, щоб тягнули. Тоді підступила до рабині, тримаючи кинджал із широким вістря, і почала його встромляти їй поміж ребра і виймати, а в цей час згадані два чоловіки душили її мотузкою, поки вона не померла.

Тоді підійшов до померлої найближчий родич, узяв шматок дерева, який підпалив у вогні, підійшов повернутий спиною до корабля і обличчям до людей, тримаючи запалений кусок дерева в одній руці, а другою закривав відхідник, бо був він голий, запалив дрова, які були під кораблем. Потім інші люди пішли з кусками дерева, а кожен з них мав кусок дерева, кінець якого перед тим запалив. І вогонь охопив дерево, потім корабель, потім каюту, померлого чоловіка, дівчину і все, що було на кораблі. Подув страшний вітер, і вогонь посилювся.

Був біля мене один чоловік із русів. Я почув, що він розмовляє з перекладачем, який був зі мною. Я запитав його про те, що він говорив, а перекладач сказав: "Він каже так: "Ви араби є дурними... Ви берете найбільш дорогу для вас людину і кидає її до землі, де його з'їдає земля, черв'яки і хробаки. А ми його вмиємо палимо, і так він потрапляє одразу до раю".

Не минуло навіть години, коли корабель, дрова та дівчина, і її пан перетворилися на попіл. Тоді руси насипали на місці цього корабля, який витягли з ріки, щось подібне до округлого пагорба, а в його середину запхали кусок дерева хадінок і написали на ньому ім'я померлого та ім'я короля русів. Потім віддалилися [...].